

GODE SAMTALER: – *Jeg skriver gjerne ned oppskriften på sokker også, sier Inger til Elsa.*

Skaper litteratur av eget liv

TEKST: Bente Wallander FOTO: Martin Lundsvoll

Profesjonelle forfattere og skrivekunstlærere har de siste årene ledet kurs i kreativ skrijving for brukere og beboere ved Kirkens Bymisjons virksomheter for eldre. Inger Grønvold er en av kursdeltakerne på Ammerudhjemmet bo- og kultursenter. Denne dagen skriver hun om sine opplevelser under andre verdenskrig.

Om skrivekursene

- Hver gang gis et tema, for eksempel Lys, Lyd og Liste over det ingen legger merke til. Kursholderne kan vise til eksempler for å knytte opp til dagens tema. Øktene innledes med musikk.
- Deltakernes tekster samles i deres personlige skrivebok. Når dagens økt er over, leses alle tekstene høyt, og gruppa snakker om hva ordene gjør med oss, hvilke tanker og følelser vi får, og hva det er i teksten som gjør at vi opplever dette.
- Kursdeltakere rekrutteres av lokale kontaktpersoner, som uten fordommer finner ut hvem som kan tenkes å mestre eller finne glede av skrivekurs. Erfaringene har blant annet vist oss at personer med demens kan ha utbytte av å delta.
- Ammerudhjemmet har på det meste hatt tolv deltakere. Gjennomsnittsalderen har vært høy, med en 98-åring som hittil eldste skribent. Alle har behov for at vi skriver ned tekstene, selv de som fører pennen litt selv vil bli hjulpet underveis. Frivillige hjelpere og bistår i arbeidet.

Inger Grønvold var bare ti år gammel da krigen brøt ut, men fortsatt husker hun lyden av flyalarmen.

– Da kunne vi gå ned i kjelleren, men det var ikke alltid jeg gikk ned, jeg var ikke redd for å være alene. I ettetid er det litt rart å tenke på at søsteren min, som var livredd for mus, heller ikke var redd for flyalarmen», forteller hun.

Gripende tekster

Hendelsene vekkes til live igjen i en kjeller på Ammerudhjemmet bo- og kultursenter en mandag i februar. Rundt det store bordet sitter seks beboere i tillegg til skrivelederne Linda Gabrielsen og Heidi Marie Kriznik, som med dagens stikkord Politisk, nettopp har oppfordret dem til å skrive hver sine tekster.

Når Linda litt senere får Inger til å reflektere rundt det hun har skrevet, beskriver Inger seg selv som ganske uredd.

– Jeg er nok en sånn type som tar situasjonen der og da.

Ingers krigsminner får Elsa til å huske noe hun som barn opplevde som ganske dramatisk.

– Jeg så en mann som løp for å komme vekk fra nazistene. Da kom det en trikk kjørende, og den stanset brått, på en slik måte at nazistene ikke kom fram. Jeg husker ikke hva som skjedde med trikkeføreren, men det var ikke tvil om at han reddet den andre.

Ikke politisk interessert

Karin Gundersen har aldri vært politisk interessert; «Det var det mannen min som var», men etter å ha gransket stikkordet litt nærmere sammen

med kursholder Heidi Marie, kan hun være enig i at kvinners rettigheter har vært et tema, også for henne.

– Om jeg gjennom livet har tenkt at noe var urettferdig mellom menn og kvinner? Å ja, mange ganger. Men jeg sa det ikke!

Karen-Marie Honningdalsnes forteller at hun som ung reiste ut for å jobbe i kibbutz. Hun gjør seg mange tanker om dette med grenser og avgrensning og er enig med Linda i at det å jobbe i kibbutz kan sies å ha vært en politisk handling; – Selv om mine grunner for å reise var egoistiske.

En annen deltaker setter med tydelige bokstaver ord på sin aldersrelaterte sorg.

– Jeg savner å bli sett. Man må ha medmennesker rundt seg for å sette ting på plass! Rett nok har jeg fått et veldig fint rom her på Ammerud, men det hjelper ikke når jeg ikke har noen å snakke med. Man kan jo ikke snakke med veggen! Jeg føler alderen trykke, glemmer mye og er ikke den samme kvinnen jeg har kjent hele livet. ■

Hva betyr kursene for den enkelte?

SKREVET AV

Linda Gabrielsen, forfatter.
Heidi Marie Kriznik, forfatter.
Begge forfattere og er kurs-
holdere i «skapende skiving
for eldre», Kirkens Bymisjon.

Tekstene utløser mange gode samtaler. Til høyre skrivekurslærerne Heidi Marie Kriznik og Linda Gabrielsen.

Deltakerne sier at skrivekurset er noe de ser fram til. For én er det godt å være et sted hvor det blir prata om noe ordentlig, noe som betyr noe. En annen sier at hun føler seg sett i gruppa. Enkelte kommer til gruppa og sier at de ikke føler seg fysisk bra, at de ikke tror de kommer til å få til noe særlig denne dagen, men når skrivekurset er i gang er det ikke sjelden at de sier at de føler seg bedre og kvikkere. Som kurslærere ser og hører vi uttrykt glede over å delta, og ikke sjelden sies det direkte når de går herfra: «Tusen takk, det er så fint å være her.»

Vi ser at det oppstår en dyp konsentrasjon i gruppa rundt dagens oppgave. Og deltakerne som har vært med lenge kommer raskt i gang med å formulere teksten, de har opparbeidet et blikk for inngangen til teksten, hvordan skape ett anslag og gå videre.

De fleste deltakerne kan bli speila av oss skrivekunstlærere, men også av andre deltakere. Gruppa er preget av omsorg, humor, og nysgjerrighet. Deltakerne kvikner til, personer med demens skriver også tekster med nærvær og stor detaljrikdom – altså viser teksten en hukommelse som kommer fram gjennom skrive-

arbeidet. Flere av deltakerne uttrykker at de husker bedre. Det ser vi også i tekstene som går fra å være generelle til mer spesifikke og konkrete, og dermed bli mer litterære.

Det er interessant å observere hvordan noen vekkes av en annens tekst, og plutselig går inn i sine egne erfaringer, noe som kanskje bunner i at de deler en historie gjennom å være fra samme generasjon – de gjenkjenner hendelser, språk, kultur og annet. Og som yngre skrivekunstlærer er det både lærerikt og berørende å observere hvordan spontaniteten vekkes til live ved at de opplever gjenkjennelse i hverandres tekster.

Deltakerne viser interesse for hverandre, og tekstene som skrives. Det oppstår diskusjoner omkring temaene tekstene tar opp, det diskuteres mer nå enn i begynnelsen, om alt fra historiske fakta til mellommenneskelige forhold. Vi har fått gode tilbakemeldinger fra familimedlemmer til deltakerne som uttrykker stor glede over at vedkommende går på skrivekurset.

De fleste som begynner på kurs deltar helt til de går bort. For mange dreier det seg om flere år. Tekstene deres blir ofte brukt i begravelser. ■

Skrivekursene i Kirkens Bymisjons regi har etter sju års virksomhet resultert i tusenvis av tekster. Et utvalg av disse er nå samlet i boka «Det er jeg som har skrevet det», som ble lansert på Engelsborg ressurscenter for eldre og pårørende i slutten av januar.¹

Tusenvis av tekster

Grovt anslått har rundt 300 personer i alderen 47 til 100 år hittil gått på kurs.

– Tekstene i boka dokumenterer noe av det som skjer i et rom når mennesker sitter sammen og skriver og deretter deler tekstene sine, sier bymisjonens prosjektleder, Gudmund Fosse.

Boka er todelt. I den ene enden finnes et utvalg tekster skrevet av kursdeltakerne, den andre delen inneholder refleksjonene til fire av forfatterne som har vært skriveledere. Boka er redigert av de skjønnlitterære forfatterne Øyvind Ellenes, Linda Gabrielsen, Hanne Ramsdal og Kjersti Bronken Senderud.

Gudmund Fosse framhever skrivekursene som et pionérarbeid i norsk eldreomsorg:

– Mange av tekstene er skapt av mennesker med kognitiv svikt eller demens, og boka sprenger kanskje våre forestillinger om hva som er mulig å formulere i en slik livssituasjon. Gjennom prosjektet viser vi at det er mulig å lære og utvikle seg, selv om man kommer opp i årene. Deltakerne får snakke selv, uten talerør eller noen som taler for dem. I Kirkens Bymisjon kaller vi det for «myndiggjøring».

– *Hvorfor arrangerer Kirkens Bymisjon disse kursene?*

– Vi slipper kontroll og gir tillit til andre profesjoner i «vår verden», fagfolk som gir profesjonelle tilbakemeldinger. Vi virkeliggjør ideen om livslang læring og utvikling, på tross av sykdom og kognitive begrensninger. Vi tolker ikke, eller snakker på vegne av, men vi gir stemme til de eldre – det er myndiggjørende! Tekstene skaper en motkultur til stereotypiene om eldre i media og i samfunnet. Skrivningen får også fram identiteten, integriteten og verdigheten til den enkelte. Et arbeid som etterlater seg skatter av litterære tekster, levd liv, galskap, humor, visdom fra mennesker som sjelden kommer til orde i vårt samfunn. I sum handler dette for oss om å ta på alvor Kirkens Bymisjons helhetlige menneskesyn, mener Gudmund Fosse.

Konsentrerende og besinnende. Forfatter og skrivekurslærer Øyvind Ellenes forklarer virkningen slik; *For en god andel av de som deltar på skrivekursene, har livet budt på svekkelse eller sykdom: Svekket syn eller hørsel, svikt i hukommelse, fysiske plager og smerter, eller depresjon. Gjennom år med skriving har vi fått flere erfaringer med deltakere som har hukommelsessvikt og kognitiv svikt av forskjellig art. Her lærer vi stadig hvor konsentrerende og besinnende arbeidet med språket fungerer: Det som er gjentakende og oppstykket i det daglige, men som i rommet blir samlende og koherent. De mange erfaringene med folk som muntlig kan slite alvorlig med å gjøre rede for seg, feste ordene til tid og sted, men som likevel evner det i skrivingen. Det som på utsiden kan virke forvirrende, urolig og skjørt, men som gjennom skrivearbeidet får et konkret, individuelt, verdig og meddelende uttrykk. Dette er kanskje vår viktigste erfaring og største overbevisning i dette arbeidet: Det individuelle svekkes ikke nødvendigvis av kognitiv svikt eller annen sykdom, skrivningen blir en måte å holde i det individuelle, de personlige erfaringene og det egne blikket sitt på. Skriftspråket holder fast ved noe som ellers – på overflaten, i hverdagen og den muntlige samtalen – kan synes tapt. Derfor oppleves skrivningen svært ofte så uendelig avgjørende på disse kursene. ■*

1) Regissør Ellen Ugelstad har laget en dokumentarfilm om Kirkens Bymisjons kreative skrivearbeid blant eldre. NRK har kjøpt rettighetene til Jeg skriver, som trolig blir vist i løpet av 2016.